

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی بین
دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری چک»

مقدمه

انعقاد موافقتنامه‌های دو جانبه، موافقتنامه‌های منطقه‌ای و موافقتنامه‌های چندجانبه، از ابزارهای مهم در توسعه روابط میان کشورها از طریق ثبات در مقررات و ایجاد اعتماد میان فعالان اقتصادی طرفین است که موجب ایجاد زمینه‌های لازم برای تقویت همکاری‌ها و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی می‌گردد.

لایحه موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری چک نیز یکی از توافقتنامه‌های دوجانبه است که در اهداف آن به مواردی از جمله ترغیب فعالیت‌ها با هدف توسعه همکاری‌های اقتصادی دوجانبه، تشویق همکاری‌ها در حوزه‌های مورد علاقه متقابل، حمایت و توسعه از تماس‌های تجاری و فرصت‌های مرتبط، ارتقای روابط اقتصادی و تجاری دوجانبه، تسهیل رشد سرمایه‌گذاری‌های دوجانبه و شناسایی فرصت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری در کشورهای متبوع خود، ترغیب همکاری‌های نزدیک‌تر صنعتی و تجاری و تسهیل فعالیت‌های شبکه‌ای بین نهادهای کارآفرینی دو کشور و ترغیب درک بیشتر بین بخش‌های خصوصی دو کشور در مورد سیاست‌های اقتصادی و تجاری مربوط خود اشاره شده است.

۱. موضوع لایحه

این لایحه ضمن ارائه یک ماده واحده به یک مقدمه و ۶ ماده اشاره دارد و در چارچوب سایر موافقتنامه‌های اقتصادی است که میان دولت جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها به تصویب رسیده است. در این لایحه پس از مقدمه به مواردی از جمله اهداف موافقتنامه، زمینه‌های همکاری‌های اقتصادی، تشکیل کمیسیون مشترک، چگونگی اصلاح موافقتنامه، فرآیند حل و فصل اختلاف‌ها و مقررات نهایی اشاره شده است.

۲. پیشینه قانونی موافقتنامه‌های همکاری‌های اقتصادی

بررسی سابقه تصویب موافقتنامه‌های همکاری‌های اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها بیانگر تعدد این قبیل موافقتنامه‌هاست که می‌توان به مواردی از جمله قانون راجع به قرارداد همکاری اقتصادی، علمی و فنی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جماهیر عربی مردمی سوسیالیستی لیبی در سال ۱۳۶۱، قانون موافقتنامه همکاری بازرگانی - اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان در سال ۱۳۷۴، قانون موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی، بازرگانی و فنی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت پادشاهی بحرین در سال ۱۳۸۲، قانون موافقتنامه همکاری تجاری و اقتصادی بین دولت

مخصوص سخن علنی

مشخصات لایحه

دوره دهم - سال اول

شماره ثبت:

۱۱۴

شماره چاپ:

۱۲۵

تاریخ چاپ:

۱۳۹۵/۵/۴

معاونت پژوهش‌های

اقتصادی

دفاتر: مطالعات اقتصادی

مطالعات سیاسی

مطالعات حقوقی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۴۹۸۲-۱

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۸/۲۳

جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مقدونیه در سال ۱۳۸۲، قانون موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی و بازرگانی بلندمدت بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان در سال ۱۳۸۲، قانون موافقتنامه همکاری‌های بلندمدت اقتصادی، بازرگانی، علمی، فنی و فرهنگی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت ترکمنستان در سال ۱۳۸۲ و ... اشاره کرد. بنابراین دولت طی سال‌های اخیر از این ابزار به‌طور مستمر استفاده کرده است و لایحه حاضر نیز قصد انعقاد توافقنامه مشابهی با کشور جمهوری چک را دارد.

۳. نکاتی پیرامون موافقتنامه‌های چندجانبه

الف) لوایح قانونی مربوط به موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه بعد از انجام هماهنگی‌های اولیه میان دولت‌های موضوع موافقتنامه، تهیه شده و برای تصویب به مجلس ارائه می‌شوند. **توافقات اولیه دولت‌ها** موجب می‌شود که اصلاح و تکمیل موافقتنامه‌ها در مجلس با مشکل روبرو شود. زیرا برای هرگونه حک و اصلاح آنها در مجلس باید مجدداً لایحه مذکور به دولت عودت داده و اصلاحات پیشنهادی با کشورهای طرف قرارداد مطرح شود و در صورت توافق مجدداً به‌صورت لایحه به مجلس باز گردد. البته محتمل است که تغییرات از سوی دولت طرف مذاکره پذیرفته نشده و تصویب موافقتنامه با بن‌بست مواجه شود. به همین دلیل معمولاً در بررسی لوایح مرتبط با موافقتنامه‌ها از پرداختن به مسائل فنی کوچک و جزئی پرهیز شده و تنها در صورتی که موافقتنامه از ابهامات اساسی برخوردار باشد و منجر به چالش احتمالی در مناسبات تجاری یا مقررات داخلی شود مجلس به اصلاح یا رد آن اقدام می‌کند.

ب) علاوه بر اینکه تأثیرگذاری مجلس در فرآیند قانونگذاری این‌گونه لوایح روشن و شفاف نیست، نظارت محسوسی نیز بر عملکرد این موافقتنامه‌ها پس از تصویب صورت نمی‌پذیرد. تاکنون ده‌ها موافقتنامه در قالب‌های متفاوت میان ایران و کشورهای مختلف منعقد و توسط مجلس محترم تصویب شده است، ولی هیچ‌گونه گزارشی مبنی بر ارائه عملکرد و اثربخشی این موافقتنامه‌ها از طرف وزارت امور خارجه و دیگر وزارتخانه‌های تخصصی به مجلس ارائه نشده است.

ج) وجود شرایط کنونی حاکم بر موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه مبنی بر تعدد موافقتنامه‌ها توأم با عدم نظارت درخصوص نحوه عملکرد و میزان اثربخشی آنها را می‌توان ناشی از مشخص نبودن اولویت‌های صنعتی و تجاری کشور در راستای تقسیم کار جهانی و منطقه‌ای، عدم ثبات استراتژی کشور در انتخاب کشورهای طرف همکاری و تأثیر بالای روابط سیاسی بر روابط تجاری و اقتصادی کشور دانست.

د) با عنایت به اینکه مطابق اصول هفتادوهفتم و یکصدوبیست‌وپنجم قانون اساسی کشور، لازم الاجرا شدن موافقتنامه‌های خارجی مستلزم انجام ترتیباتی از جمله اخذ مصوبه از مجلس شورای اسلامی است، بنابراین به منظور تأکید و پرهیز از هرگونه تفسیر متفاوت، مناسب است همین روند در زمان تغییر مفاد و یا اصلاح موافقتنامه نیز مد نظر قرار گیرد. از این رو رعایت قانون اساسی در انجام اصلاحات مورد نظر طرفین (موضوع ماده (۴) این موافقتنامه) نیز ضروری است و می‌توان این حکم را در قالب یک تبصره به ذیل ماده واحده این موافقتنامه الحاق نمود.

۴. نگاهی به روابط تجاری ایران و جمهوری چک

بررسی‌ها نشان می‌دهند که روابط تجاری ایران و جمهوری چک طی سال‌های گذشته محدود به موافقتنامه جاری نبوده به طوری که می‌توان در سال‌های گذشته به قانون موافقتنامه بازرگانی بین دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و جمهوری چک در سال ۱۳۷۴ اشاره کرد. البته موافقتنامه‌های دیگری نیز در زمینه‌های حمل‌ونقل از جمله قانون موافقتنامه حمل‌ونقل بین‌المللی جاده‌ای مابین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری چک در سال ۱۳۸۰ و قانون موافقتنامه حمل‌ونقل هوایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری چک در سال ۱۳۸۴ به تصویب رسیده است.

۵. میزان واردات و صادرات بین ایران و جمهوری چک

حجم تجارت خارجی ایران و جمهوری چک طی سال‌های اخیر نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به جمهوری چک از ۷۶۷ هزار تن به ارزش ۴/۱ میلیون دلار در سال ۱۳۹۳ به رقم ۲,۲۵۸ هزار تن به ارزش ۴/۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ رسیده که نسبت به سال گذشته از نظر وزنی ۱۹۴ درصد و از نظر ارزشی حدود ۱۰ درصد رشد داشته است.

همچنین میزان واردات ایران از جمهوری چک از ۱۰,۷۹۰ هزار تن به ارزش ۲۰/۹ میلیون دلار در سال ۱۳۹۳ به رقم ۹,۷۱۹ هزار تن به ارزش ۲۷/۶ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ رسیده که نسبت به سال گذشته از نظر وزنی حدود ۱۰ درصد رشد منفی و از نظر ارزشی حدود ۳۲ درصد رشد داشته است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد سهم این کشور در سبد صادراتی کشور از ۰/۱۹ درصد در سال ۱۳۹۳ (با رتبه ۷۲ از بین ۱۴۳ کشور) به ۰/۱۴ درصد در سال ۱۳۹۴ (با رتبه ۷۶ از بین ۱۵۰ کشور) کاهش یافته که عمده اقلام صادراتی طی سال‌های فوق شامل: فرمولیبدن، سنگ آهن، روده، بادکنک و شکمبه حیوانات کامل یا قطعه قطعه شده، انگور خشک کرده، خرما، مبل‌های پزشکی، پلیمرهای پروپیلن، پسته‌ها با پوست تازه یا خشک و ... می‌باشند.

همچنین سهم این کشور در اقلام وارداتی کشور از ۰/۴۱ درصد در سال ۱۳۹۳ (با رتبه ۶۰ از بین ۱۲۷ کشور) به حدود ۰/۰۷ درصد در سال ۱۳۹۴ (با رتبه ۵۳ از بین ۱۴۴ کشور) افزایش یافته است که عمده اقلام وارداتی کشور طی سال‌های فوق شامل ماشین‌آلات و دستگاه‌ها برای از صافی گذراندن یا تصفیه کردن آب، شیرها و وسایل همانند برای لوله، دیگ، آب گرم یا بخار، منبع، بشکه و همانند، اجزا و قطعات ماشین‌آلات و دستگاه‌های کار کردن روی کائوچو یا مواد پلاستیکی، کاتولن، داروها حاوی آلکالوئید یا مشتقات آنها، مکمل‌های دارویی، واکسن‌ها برای دامپزشکی، اجزا و قطعات توربین‌های بخار و ... اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

۱. با توجه به اینکه حوزه ورود مجلس در زمینه **قانونگذاری** در زمان تصویب این‌گونه موافقتنامه‌ها و در زمینه **نظارت** بعد از تصویب پیرامون عملکرد موافقتنامه‌ها محدود و با موانعی جدی روبرو است پیشنهاد می‌شود برای تصویب این موافقتنامه‌ها فرآیند به‌شکلی تنظیم شود که **زمان کمتری را از کمیسیون‌های تخصصی** (به‌ویژه کمیسیون اقتصادی که با بیشترین حجم لوائح موافقتنامه روبرو است) به خود اختصاص دهند و به‌علاوه دستگاه‌های مسئول مکلف باشند **گزارش عملکرد مکتوبی از اثربخشی موافقتنامه‌های مشابه** ارائه دهند تا نمایندگان در فضایی شفاف و کارشناسی در خصوص رد یا تصویب این‌گونه لوائح تصمیم‌گیری کنند.

۲. شایسته است قبل از امضای پیش‌نویس موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه توسط دولت، تیپ‌های مختلف این موافقتنامه‌ها به مجلس ارائه و تأیید شود تا اثربخشی قانونگذار، (در فرآیند تصویب و امضا) بین‌المللی در راستای اصل هفتادوهفتم قانون اساسی به درستی اجرا شود.

۳. با توجه به موارد فوق برحسب روند معمول کلیت این لوایح در قالب موافقتنامه‌های قبلی و چارچوب معمول بوده و در صورت اجرایی شدن می‌تواند، منجر به تقویت روابط با اتحادیه اروپا شده و از این‌رو تصویب آن قابل توصیه است.

۴. پیشنهاد می‌شود جهت پرهیز از هرگونه تفسیر مغایر با قانون اساسی، به ماده واحده یک تبصره به شرح ذیل اضافه گردد:

تبصره - رعایت اصول هفتادوهفتم و یکصدوبیست‌وپنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در خصوص تصویب در مراجع قانونی جهت لازم‌الاجرا شدن موافقتنامه و اصلاحات احتمالی در آینده (موضوع ماده (۴) موافقتنامه) لازم می‌باشد.